

ISSN: 2687-0142

ИНТЕРНАУКА

НАУЧНЫЙ

ЖУРНАЛ

26(202)

internauka.org

г. Москва

Қазақ тілінде мақалалар	85
Филология	85
КРИТИКАЛЫҚ ОЙЛАУДЫ ХАТ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУМЕН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИИМДІ ЖОЛДАРЫ. (ДЕРЕКТІ ФИЛЬМДЕРМЕН МҰҚАФАЛИ МАҚАТАВТЫ ТАҢУ) Тулекова Гүлжан Хажмуратовна Абилханова Мадина Нурлановна	85
О'zbek tilida maqolalar	89
Tibbiyot va farmakologiya	89
ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАР: РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИ Муяссарова Дилнора Абдурауфова Алимова Динора Камолиддин қизи	89
ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ: ШАКЛ, ВОСИТА, УСУЛ Тошкөнбоева Чарос Баходир қизи Абдикодирова Рухсора Олим қизи	91
Pedagogika	93
О'QUVCHILARNI KREATIV FIKRLASHGA O'RGATISHDA MEDIA TA'LIMNING SHAKL, METOD VA VOSITALARI Bannayev Maxamadin Sotvoldiyevich	93
Filologiya	95
CHET TILINI O'QITISHDA YANGI SO'ZLARNING AHAMIYATI Maxammatqulova Iroda Nodirovna	95

PEDAGOGIKA

O'QUVCHILARNI KREATIV FIKRLASHGA O'RGATISHDA MEDIA TA'LIMNING SHAKL, METOD VA VOSITALARI

Bannayev Maxamadin Sotvoldiyevich

Namangan davlat universiteti stajyor-o'qituvchisi,

O'zbekiston, Namangan

ANNOTATSIYA

Maqolada ta'lim jarayonida qo'llanilgan media ta'limning shakl, metod va vositalari, ularning imkoniyatlari va haqida fikrlar bildirilgan.

Kalit so'zlar: media ta'lim, masofaviy o'qitish, kontekst tahlil, imitatsiya, ilmiy izlanish, muammoga yo'naltirilgan ta'lim, masofaviy ta'lim.

Biz shundayin rivojlanish cho'qqisiga chiqqan davrda yashayapmizki, vaqt va zamonda yuz berayotgan voqealarni to'liq anglab yetishga ulgurmayabmiz ham. Hozirgi vaqtda hech bir sohada aytilmagan fikr, yaratilmagan g'oya qolmadi. Istagan mavzuda ma'lumot olish uchun internetga kirsangiz kifoya. Biroq, inson ma'naviyati, ijodkorligini hech narsa bilan taqqoslash mumkin emas.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 21-oktabrdagi "Internet jahon axborot tarmog'ida milliy kontentni rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarorida "Elektron axborot ta'lim veb-resurslarini yaratish va ularga Internet jahon axborot tarmog'i orqali ommaviy kirish imkoniyatini taqdim qilish" ham alohida ko'rsatib o'tilgan.

Jahon pedagogika fani va amaliyotida ta'limni tashkil etishning turli shakllari mavjud. Jamiyat rivojining har bir yangi bosqichi ta'limni tashkil etishga o'z ta'sirini o'tkazadi.

Ayni vaqtda ta'limning quyidagi shakllari ajratib ko'rsatiladi: individual, individual-guruhli, sinf-dars, leksiya-seminar va sinfdan tashqari, auditoriyadan tashqari, maktabdan tashqari. Ular o'quvchilarni qamrab olishi, o'quvchilar faoliyatini tashkil etishi, jamoaviy va individual shakllarining nisbatlari, mustaqilligi darajasi va o'qish jarayoniga rahbarlik qilish xususiyatlari kabi belgilariga ko'ra quyidagi uch asosiy turga ajratiladi:

- 1) individual;
- 2) sinf-dars;
- 3) ma'ruza-seminar.

Qadim zamonlarda mavjud bo'lgan o'qitishning eng qadimgi shakli ta'limning individual shakli hisoblanadi. O'qishni tashkil etishning individual shakli antik davr va o'rta asrlarda yagona usul bo'lgan, undan ba'zi mamlakatlarda XVIII asrgacha keng foydalanilib kelingan [1Ошибка! Источник ссылки не найден., 105-b].

Ayni paytda o'quvchilarni kreativ fikrlashga o'rgatishda quyidagi shakllardan foydalaniladi: kompyuterlashtirilgan o'qitish texnologiyasi, trening mashg'uloti, mustaqil ta'lim, masofaviy ta'lim. Ushbu shakllarga qisqacha to'xtalib o'tamiz.

Ilmiy texnik taraqqiyotning xususiyatlari mustaqil ishlash ko'nikma va malakalarini shakllantirish va uzluksiz, ijodiy bilimlarni egallashni talab qiladi. Bunday ta'lim xizmatlarini ko'rsatish istiqbolli, zamonaviy o'quv tizimlari uchun qo'yiladigan talablardan biridir. YUNESKO «Ta'limni axborotlash instituti» mutaxassislarining fikricha, ta'lim jarayonini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri dunyo aholisiga axborotlashtirish va telekommunikatsiya texnologiyalardan foydalangan holda, masofaviy o'qitish va mustaqil o'qish imkoniyatlaridan keng foydalanish ta'minotini yaratishdir.

Masofaviy o'qitish - bu masofadan turib o'qitishdir, ya'ni o'quv mashg'ulotlarining barchasi yoki ko'p qismi telekommunikatsion va zamonaviy axborotlashtirish texnologiyalari asosida olib boriladi [2,173].

Masofaviy ta'limning tarkibiy qismlariga quyidagilar kiradi:

O'qituvchi-o'quvchi-kommunikatsiya. Masofaviy ta'lim vositasida o'quvchi uchun qulay bo'lgan joyda individual jadval asosida maxsus imkoniyatlar, telefon, elektron aloqa va boshqa ta'lim vositalari yordamida bir maqsadga qaratilgan nazorat qilish mumkin bo'lgan ta'lim jarayoni tashkil etiladi. Masofaviy ta'limda ma'lum maqsad asosida ta'lim subyekti va obyektining ta'lim vositalari yordamidagi o'zaro ta'siri amalga oshadi. Ma'lumot jarayoni o'ziga xos pedagogik tizim elementlarini o'z ichiga oladi. Bular: ta'lim maqsadi, ta'lim mazmuni, ta'lim metodlari va vositalari, ta'limning tashkiliy shakllari, nazorat qilish, o'quv, moddiy, moliyaviy-iqtisodiy, normativ-huquqiy asoslar, marketing kabilar.

Masofaviy ta'lim tizimi insonparvarlik prinsipiga asoslanadi. Ya'ni hech kim kambag'allik, geografik muammolar, ijtimoiy himoyalanganlik va boshqa sabablar tufayli bilim olish huquqidan mahrum bo'lmasligi lozim. Masofaviy o'qitishda o'qituvchi talabaga o'quv materialini «Internet» tizimi orqali yuboriladi. Ushbu kurs bo'yicha ta'lim olishni istagan o'quvchilar veb-saytga murojaat qilib, nazariy bilimlarni oladilar, amaliy topshiriqlarni bajaradilar va o'qituvchiga javobni elektron pochta (e-mail) orqali jo'natadilar. O'qituvchi o'quvchi tomonidan bajarilgan topshiriqni tekshirib, javobni yana

elektron pochta orqali o'quvchiga yuboradi. Zarur bo'lsa, kerakli ko'rsatmalar beradi. O'quv jarayonida o'quvchi darslikdagi, elektron kutubxona va elektron darsliklardan, vidiokonferensiyalardan foydalanadi. [3, 41].

Kompyuterlashtirilgan o'qitish texnologiyasi – bu kompyuterdan foydalanishga asoslangan o'qitishdir. O'qitishning kompyuter texnologiyasi yangi axborot texnologiyalarning bir turidir.

Axborot texnologiyalarda bundan tashqari boshqa axborot vositalari (televidenie, video va boshqalar) ishlatilishi mumkin. Kompyuter texnologiyalari dasturlashtirilgan o'qitish g'oyalarini rivojlantiradi, zamonaviy kompyuterlar va telekommunikatsiyalarning yirik imkoniyatlari bilan bog'liq bo'lgan o'qitishning mutlaqo yangi, hali tadqiq qilinmagan texnologik variantlarini ochib beradi. Telekommunikatsion tizimlar, shu jumladan kompyuterlar hozirgi zamon ilmiy-texnik taraqqiyotning mahsuli hisoblanadi. Ilmiy-texnik taraqqiyot ilmiy-texnik axborotning ko'chkisimon o'sishi bilan belgilanadi. Talabalarning individual qobiliyatlarini hisobga olib, imkoni boricha eng ko'p hajmda axborotni o'zlashtirish faqat kompyuterlar yordamida amalga oshirilishi mumkin. Ya'ni o'qitishning kompyuter texnologiyasi asosida o'quv jarayonini jadallashtirish va samaradorligini maksimal darajada oshirishga erishish mumkin [2, 92].

B.Namazov, M.Fayziyevava G'.Djalilovlar hammuallifligida yaratilgan "Media va axborot savodxonligi" nomli pedagoglar uchun metodik qo'llanmada shunday deyiladi.

Ta'lim jarayonlariga media va axborot savodxonligini integratsiya qilishda quyidagi pedagogik metodlardan foydalanish mumkin:

Muammoga yo'naltirilgan ta'lim. Muammoga yo'naltirilgan ta'lim – bu ta'lim oluvchilarda bir tomondan sohalararo bilim va ko'nikmalarni rivojlantiradigan, ikkinchi tomondan esa tanqidiy tafakkur va muammolarni yechishni o'rgatadigan o'qitish jarayonini tashkil etuvchi tizimdir.

Matn tahlili. Ta'lim oluvchilar turli mediajanrlar kodi va ramzlarini identifikatsiya qilib, matnni tahlil qilishni o'rganadilar. Bunday semiotik tahlil asosiy konsepsiyalarni chuqurroq o'zlashtirishga qaratilgan.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. B.X.Xodjayev. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: «Sano-standart» nashriyoti, 2017-yil, - 416 bet. 105-b.
2. N.X.Avliyakov, N.N.Musaeva. Pedagogik texnologiya: Oliy o'quv yurtlari uchun darslik Toshkent : Cho'lpon NMIU, 2012. -208 b. 176-b.
3. T.G'afforova. Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar: O'quv qo'llanma. - T.: Tafakkur, 2011. - 160 bet. – 41-b.
4. B.Namazov, M.Fayziyevava G'.Djalilov. Media va axborot savodxonligi". Pedagoglar uchun metodik qo'llanma. T.: Baktria press, 2018. - 160 bet. 22-b.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 21-oktabrdagi "Internet jahon axborot tarmog'ida milliy kontentni rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori ilovasi 2-bandi. Toshkent-2019.

Misol uchun, ta'lim oluvchilar ma'lum bir auditoriyaga ta'sir etuvchi xabarlar yaratish uchun til kodlari va shartli belgilardan foydalanishni o'rganadilar. Ta'lim oluvchilar istalgan media matnning "texnik", "belgisi" va "hikoya qiluvchi" (syujetli) kodini aniqlashni o'rganishadi. Matn tahlilidan ta'lim usullaridan biri sifatida emas, balki kontekst ma'nosini tahlil etishda foydalanish lozim.

Imitatsiya. Imitatsiya ko'p hollarda kino olish va media o'qitish dasturi bloklarida strategiya sifatida flaneladi. Pedagoglar imitatsiyadan ta'lim oluvchi-larga mediani o'rganish "qanday ko'rinishda" bo'lishini namoyish etish uchun foydalanadilar. Boshqacha qilib aytganda, pedagog sinfdagi o'qituvchi rolini o'ynaydi, ta'lim oluvchilar esa, hech bo'lmaganda vazifalarni bajarayotganda, o'zlarini namunali ta'lim oluvchilardек tutadilar. Ushbu strategiya pedagogik jarayon sifatida ta'lim oluvchilar bilan muhokama qilinadi.

Imitatsiyadan turlicha foydalanish mumkin:

- ta'lim oluvchilar yoshlar uchun televizion ko'rsatuv ustida ishlayotgan hujjatli film ijodiy guruhi rolini o'ynashadi;

- ta'lim oluvchilar o'zlarini mediani o'qitishni o'rganayotgan radio-jurnalistlar yoki Internet-nashrlarning jurnalistlari qilib ko'rsatadilar. Ularga media pedagogidan intervyu olish va intervyudan keyin tayyorlangan podkastni tahrirlash vazifasi yuklatiladi;

- ta'lim oluvchilar o'zlarini bo'lajak o'quvchilar uchun universitet hayoti to'g'risida qisqa reklama videosi tasvirga olayotgan marketing guruhi xodimlari qilib ko'rsatadilar [4, 22].

Tahlil etilgan adabiyotlar hamda to'plangan ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki media ta'lim asosida o'quvchilarni kreativ fikrlashga o'rgatish bugungi kuni muhim vazifasidir. Ayniqsa, pandemiya sharoitida masofaviy ta'limni joriy etishda media ta'lim metodlari qo'l keladi.

Shuning uchun maktabgacha ta'lim, umumta'lim, o'рта maxsus, kasb-hunar ta'limi, Oliy ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchi, o'quvchi va talabalari mediasavodxonlik darajasini aniqlovchi sotsiologik so'rovnomalar o'tkazishni tavsiya qilamiz.